

03 Mezopotámie

- > Historicky nejstarší příklady knižní produkce zřejmě pochází z kulturní oblasti Blízkého Východu, přibližně 4000 př.n.l. Zajímavým, nám v hrubých rysech dostupným, vývojem prošlo klínové písmo oblasti starověké Mezopotámie, jež používaly Sumerské a akkadské národy, sousedící v oblasti dvou asijských řek. Oba národy se co do jazykové struktury velmi lišily, nicméně časem využívaly jednotné písmo (něco o vývoji).
- > První prehistorické památky jsou hliněné destičky, pravděpodobně „hospodářského“ charakteru, jejich zhotovitel záhy rozpoznal výhody tohoto účelného prostředku “rozšiřování paměti” v podstatě ad infinitum.

> s objevem zápisu se institucionalizuje i **role čtenáře/interpretátora textu**. Zřejmé výhody v nekonfliktní (z hlediska trvalosti obsahu) formy „konzervace myšlenky“ našly uplatnění v nej-
různějších oblastech lidské činnosti: Idea, zpráva, zákon, událost, numerická hodnota = nejsou
vázány na bezprostřední kontakt s nabyvatelem a především na schopnost formální přesnosti
předání.

> ze schopnosti produkce/recepce psaného záznamu stala strategická dovednost – písaři požívali
výjimečného statutu.

Alberto Manguel: „Nic se neobešlo bez písaře. byl rukou, okem a hlasem...”

	3200 BCE	3000 BCE	2400 BCE	1000 BCE
sag 'head'				
gin 'to walk'				
šu 'hand'				
še 'barley'				
ninda 'bread'				
a 'water'				
ud 'day'				
mušen 'bird'				

'head'	'mouth' ['head' + stippling]	'to eat' ['mouth' + 'bread']				
	1	10	60	600	3,600	36,000
3000 BCE						
2500 BCE						

> historiografie: základy výzkumu zmiňované kultury spadají do r. **1845 = Austen Henry Layard**

při vykopávkách hlavního města asyrské říše Ninive, v paláci asyrsko-babylonského krále Sanheriba (705-681 BC), odkrývá unikátní nález knihovny krále Aššurbanipala (668-626 BC vnuk Sanheriba) obsahující jedinečný odkaz myšlenkového světa starověké Mezopotámie.

Další nález z r. **1854**, který učinil **Hormuzd Rassam**, představil fenomenální kulturní úroveň královského dvoru a jeho obyvatel – mj. byla odkryta obsáhlá knihovna, jež díky skutečnosti, že po r. 612 BC, kdy médský král Xerxés dobyl Ninive a toto město nebylo již nikdy více osídleno, zůstala téměř v neporušeném stavu.

> = soubor 20.000 hliněných tabulek popsaných *klínovým písmem*. To bylo používáno Babyloňany, kteří na poč. II. tisíciletí ovládli Mezopotámii a písmo přejali od původních obyvatel – Sumerů. **Charakteristický tvar písma byl dán technologií zápisu, tj. rytím trojúhelníkovým rákosovým nebo kostěnným rydlem do měkké hlíny.** Skupiny horizontálních, vertikálních

i šikmých čárek původně označovaly celá slova, postupně však přecházely do slabičné struktury. Zhruba s obdobím úpadku asyrské říše se znalost sylabové klínové písmo pozvolna vytrácí a nahrazuje ji aramejská literová forma. V průběhu věků tak zcela zaniká jeho znalost a teprve v 19. stol. zásluhou Georga Friedricha Grotefenda a především v jeho II. pol. angličana Henry Rawlinsona.

> **Hliněné tabulky měly pravoúhlé tvary o velikosti 2x2,4 cm >> 22x37 cm, tl. 0,2-2,4 cm,** po napsání byly vypáleny, čímž získaly charakteristický červený odstín. (tabulky určitého období a obsahu měly vždy stejnou barvu). Zápisy mají rovnoběžný charakter směřující zleva doprava po obou stranách (nejsou výjimkou ani popsané hřbety). Řádkování (spíše liniování) bylo drženo pomocí napjaté sňůrky, aby byla dodržena rovnost veršů i sloupců.

- > Chybová místa se jednoduše smazala druhým koncem rydla, jež bylo tomuto účelu uzpůsobeno zploštěním. (v případě nedostatku místa přímo v textu písař označil příslušným korektorským znakem chybu a správnou formu vyznačil na okraji).

- > Pro **hlavní text** se používalo velké písmo, kdežto pro **poznámky a glosy** využívaly menší velikosti. V astronomických či matematických pojednáních pak nechyběly ani odpovídající **ilustrace** – nejrůznější geometrické tvary a výkresy.

- > Pro delší texty, které nebylo možno zapsat pouze na jednu tabulku, se rozvinul systém značek ukončujících danou tabulku, jejich číslování a opakování posledního verše předchozí tabulky na začátku následující (tj. něco jako později v knižní produkci používaný **kustod** – usnadňující plynulost čtení). Názvy textů byly označovány prvním slovem (dnes tzv. **incipit** – počáteční slovo textu, z nich se později vyvinuly nadpisy).

- > Přepis textů byl prováděn s velkou odpovědností, již písař stvrzoval **podpisem**, popř. byla označena i jeho revize. Na konci se nacházela sumace veršů, každý desátý byl pak v textu označován. Dle dostupných informací byly texty vzájemně porovnávány kvůli nalezení nedostatků, za stejným účelem bylo pořizováno hned několik kopií; aby dostáli čistému svědomí při opisu, používali zpravidla dva prameny, bylo-li to možné, stejně jako zaznamenávali stupeň úplnosti opisovaného textu. Na konci každého souboru tabulek jednoho uceleného textu se nacházela „tiráž“, v níž vedle počtu veršů, údajů o písaři a pod. zaznamenali i vlastníka daného přepisu – v tomto případě krále Aššurbanipala.
- > Veškeré identifikační údaje se pak následně staly „potravou“ pro rozsáhlé soupisy/katalogy textů pořizovaných královskými knihovníky. Části těchto katalogů se nacházejí v British Museum v Londýně, přičemž jsou dokladem o jejich nebývalé pečlivosti.

- > Katalogy obsahovaly 2 druhy tabulek: první obsahovaly počáteční slova a počty veršů umístěných na každé jednotlivé tabulce s textem, druhé tzv. série obsahovaly soupisy textů v okruhu daného oddělení. Celá knihovna byla uspořádána dle obsahu a rozdělena na několik oddělení. Původ knihovny lze přisoudit iniciativě Aššurbanipala, což dokazuje jednak **jednolitá tvarovost znaků písma, ustálené uspořádání a velikost sloupců, jednotné zásady řádkování i struktura veršů** ukazují na činnost jedné písařské dílny. Část souboru vykazuje znaky dědictví, k němu pak byl připojen vlastní díl.

- > obsahují dobové literární tvorby – Epos o Gilgamešovi, příběhy Ištar i hymny k jiným bohům, díla historické povahy, kroniky, soupisy panovníků až k Aššurbanipalovi.

- > V systematické akci asyrského panovníka bylo cílem shromáždění veškeré dostupné „moudrosti“
=> spatřovali podmínku kulturního rozvoje lidstva jako celku.

- > V mezopotámské nížině bylo ještě v 19. stol. objeveno několik významných nalezišť písemných památek (smlouvy, soupisy majetku, právní texty, archiválie apod.) Šlo především o město **Sippar**, zasvěcené slunečním božstvům (fr. dominikán Jean Vincent Scheil / 1022 tabulek) a **Nippur**, odkrytý koncem 19. stol. německo-americkým vědcem Hermannem Volrath Hilprechtem (naleziště > 23000 tabulek = původní soubor musel nabývat ohromných rozměrů; vedle souboru dokumentů hospodářské a provozní povahy místní svatyně, našel velké množství astronomických a matematických děl, výpočtů, observací postavení nebeských těles apod. Mezi tabulkami se našly i školní katalogy a „výukové“ texty dějepisného, botanického a zeměpisného charakteru, i tabulky na nichž se žáci učili psát.) Zcela jednoznačně tak z nálezů vyplynulo, že svatyně boha Baala v Nippur byla jedním z ústředních center dobové kultury, srovnatelná s metropolí.

